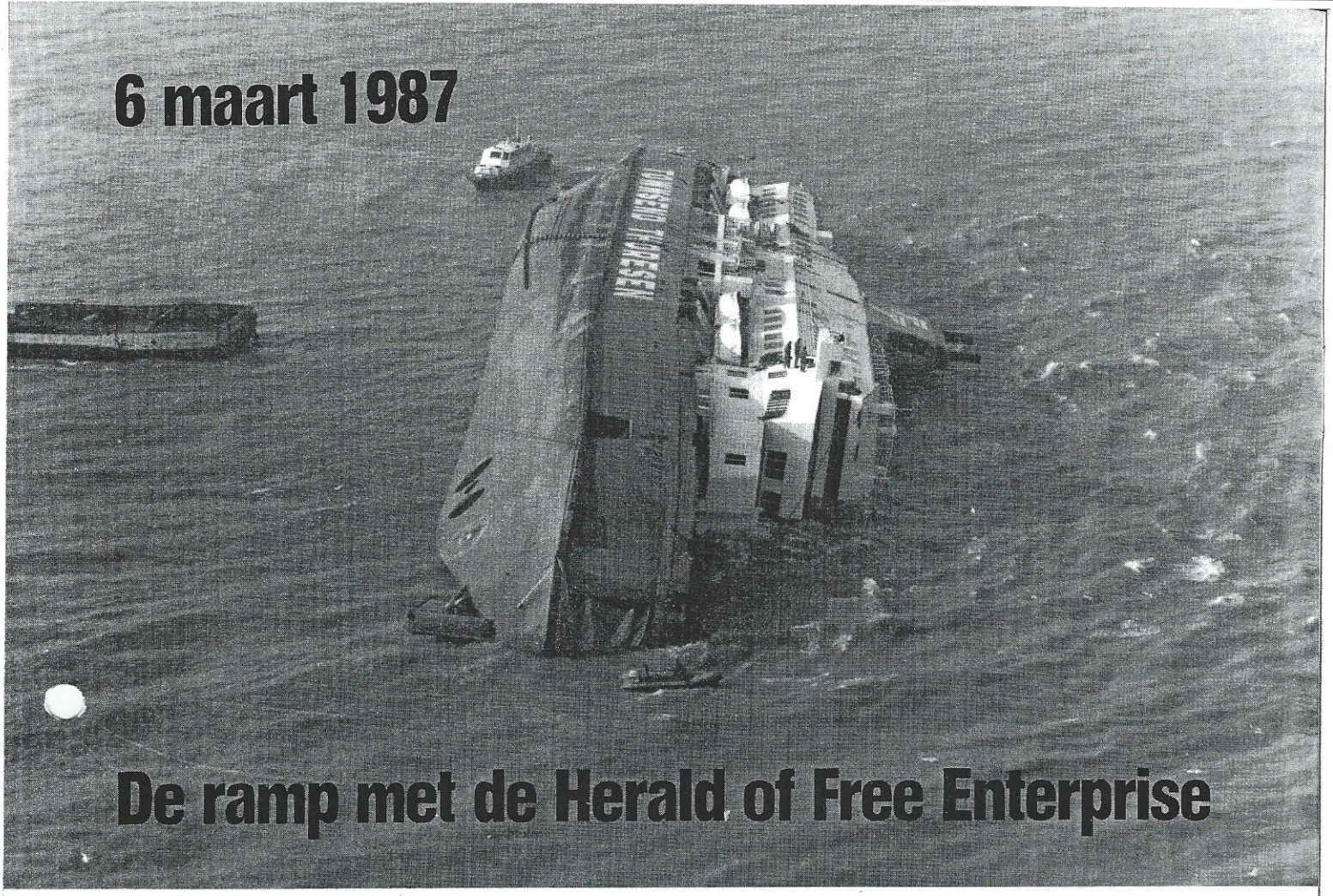

6 maart 1987

De ramp met de Herald of Free Enterprise

1. Inleiding en historiek

door Luitenant-kolonel **Bruggeman,**
Hoofddirektie van de Operaties
van de Generale Staf van de Rijkswacht

Onze maatschappij is van oudsher met rampen geconfronteerd geweest. De toenemende mobiliteit van de wereldbevolking, zich uitend in een explosieve groei van het luchttransport, de tewerkstelling van buitenlanders in de hooggeïndustrialiseerde landen, het doorbrengen van de vakantie in andere landen, noodzaken nationale overheden steeds meer zich voor te bereiden op de internationale aspecten in de belangenbehartiging van haar onderdanen.

Ook in België bleef de identificatie van slachtoffers erg problematisch. Bij o.m. de mijnramp in Marcinelle (1956), de Innovationbrand (1967) en het luchtvaartongeval in Arsele (1971) verliep de identificatie telkens naar de toen geldende procedures en normen.

De Belgische rijkswacht werd de eerste keer op « meer professionele wijze » ingezet bij de identificatie van de slachtoffers na de explosie van een gas-tankauto in 1979 op de Spaanse camping Los Alfaquez. Achtendertig landgenoten kwamen toen om.

Diverse internationale organismen gingen zich meer en meer met de identificatie bezighouden. We citeren hier o.m. onze deelname aan vergaderingen georganiseerd door Interpol, de « International academy of forensic sciences and social medicin », de « International civil aviation organization » en de zeer belangrijke zogenaamde Apeldoorn werkgroep.

Op zichzelf beschouwd is elke ramp een dramatische gebeurtenis. Het grote menselijke leed, de materiële schade en de verstoring van de maatschappelijke orde vragen van de overheid een deskundig en doortastend optreden, waarbij het redden van mensenlevens, de zorg voor gewonden en nabestaanden van de slachtoffers en het herstel van de overige schade, de inzet van velerlei hulpverleningsdiensten noodzakelijk maken.

Dat hierbij een zware wissel wordt getrokken op de inventiviteit en het coördinerend vermogen van de verantwoordelijke autoriteiten, spreekt voor zich.

Een afzonderlijk probleem is dat de te treffen voorbereidingen in dit opzicht altijd een betrekkelijk karakter zullen hebben, immers de plaats, het tijdstip, de oorzaak, de duur, de verschijningsvorm, de

omvang en de gevolgen van een ramp zijn niet voorspelbaar.
Een van de moeilijkste taken bij een ramp is de berging en de identificatie van de doden. In de meeste Westeuropese landen werd door kleine groepen deskundigen studie verricht en voorbereidingen getroffen om dit delicate werk beter mogelijk te maken en het effect te vergroten. Aldus Mr. J.H. Grosheide, directeur-generaal, hoofd van de directie Politie van het Nederlandse Ministerie van Justitie (1).

Ten gevolge van enkele recente rampen (Tenerife, Los Alfaquez) en mede om bestaande nationale D.V.I.-teams (disaster victim identification) beter te structureren werd in 1980 binnen Interpol een werkgroep opgezet, die én de ante-mortem én de post-mortem gegevens, d.m.v. gestandaardiseerde formulieren eenvormig structureerde en dit over de grenzen van alle aangesloten landen heen.

Bovendien werd, door een commissie van specialisten (LtKol BRUGGEMAN - België, Dr. DURIGON - Frankrijk, Dr. KEISER-NIELSEN - Denemarken) een handboek uitgewerkt (Manual on Disaster Victim Identification) die de aan te wenden model-procedures en -structuren omschrijft.
Dit handboek bevat ook een uitgebreid literatuuroverzicht en het werd ondertussen in alle bij Interpol aangesloten landen verspreid.

De Belgische deelname aan deze initiatieven kadert binnen de interdisciplinaire coördinatie zoals die toen door het Ministerie van Volksgezondheid verzorgd werd. Wat echter de rampen in het buitenland betreft, gaf het Ministerie van Buitenlandse Zaken een vademecum uit (Organisatie van de hulpverlening aan Belgen, slachtoffer van een ramp of ernstig ongeval in het buitenland) waarbij de samenstelling, het uitzenden en het werk ter plaatse van een polyvalente ploeg omschreven worden. Het is evident dat een identificatieteam onderdeel uitmaakt van deze multidisciplinaire organisatie.

Identificatie is uiteraard, niet alleen om humane, maar ook om juridische redenen, een belangrijk gegeven.

Volgens de Belgische Wetgeving kan iemand slechts als dood verklaard worden zo zijn lijk werd gevonden, en hij werd geïdentificeerd. Zoniet dient de procedure van « de vermiste » in werking gesteld.

Voor « afwezigen » (personen die niet werden geïdentificeerd) dient de burgerlijke procedure ingesteld voorzien bij artikel 112 en volgende van het Burgerlijk Wetboek. Betreft het een ramp in het buitenland, dan moet de familie voor het uitlokken van deze bijzondere procedure geen initiatief nemen indien het identificatieteam in werking is getreden. De rijkswacht zal per geval proces-verbaal opstellen en het is de Prokureur des Konings te Brussel die optreedt als centraliserend orgaan bij « afwezigheden » in het buitenland.

Telkens er een ramp gebeurt, kan een beroep gedaan worden op een zogenaamd polyvalent « away-team » om op de plaats van de ramp de lijken te bergen en te beschrijven. Hiertoe bijzonder opgeleid personeel, bestaande uit leden van de Bijzondere Opsporingsbrigade en Gerechtelijke Detachementen, beschikken permanent over twee voertuigen in stand-by, geladen met identificatiemateriaal (genummerde zakken, labels, kledij, foto- en filmtoestellen, vingerafdrukken, ...), nodig om ook een grote ramp aan te kunnen. Dit team kan desgevallend ook onmiddellijk naar het buitenland trekken.

Terzelfdertijd dienen « home-teams » samengesteld (lokale rijkswachters), specifiek belast met het inzamelen van gegevens over de vermiste personen en dit bij overgebleven familieleden en behandelende tandartsen en geneesheren. De werking van « away- en home-teams » werd uiteraard in detail in interne rijkswachtrichtlijnen (1981 - 1982) vervat.

Binnen Interpol ontstond bovendien de behoefte om de gegevens te automatiseren. Recent boog een internationaal samengestelde studiegroep zich over dit probleem. In Zeebrugge zijn personal computers ingeschakeld waarbij voor de eerste maal, tussen twee landen, via specifiek hiervoor geschreven computerprogramma's, ante-mortem en post-mortem gegevens worden vergeleken. De belangrijkheid ervan stijgt naar mate de menselijke intelligentie het moeilijker heeft om grote hoeveelheden gegevens te vergelijken.

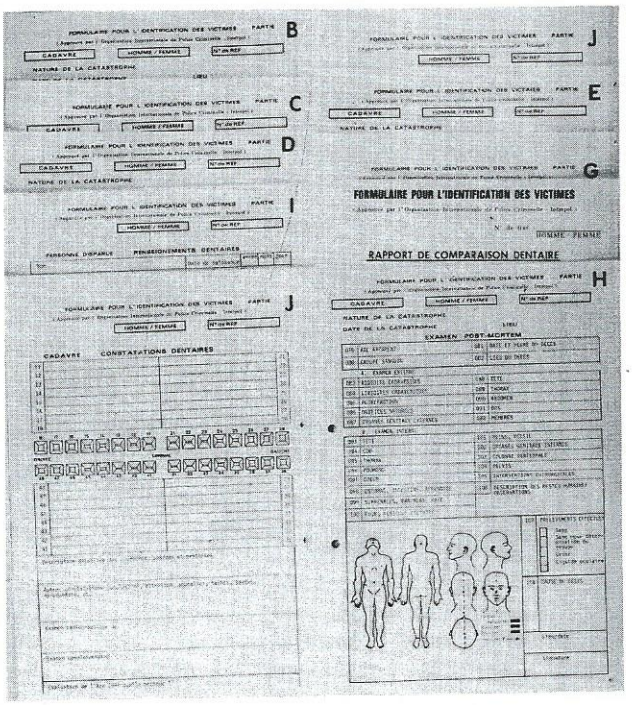

Sommige rampen zijn uiteraard moeilijker dan andere. Alles hangt o.m. af van het aantal lijken, de staat waarin deze worden aangetroffen en de al of niet bestaande lijst van vermoedelijk overleden personen. In Zeebrugge was dit een bijzonder moeilijk probleem, omdat voor bepaalde personen niemand met zekerheid kan zeggen of zij op de boot aanwezig waren, terwijl van anderen niet eens hun eventuele aanwezigheid vermoed wordt.

---

(1) Van den Bos, A., De identificatie van rampslachtoffers, Algemeen politieblad, 1980, 638 - 640.

2. De rol van de Territoriale Rijkswacht

door Majoor **Develter,**
Commandant van het Distrikt Brugge

Op vrijdag 6 maart 1987 om 20 u. 03 werd het Transmissiecentrum van de Territoriale Groep West-Vlaanderen door de dienst 900 op de hoogte gebracht van het volgende bericht :

« Boot gekapseisd te ZEEBRUGGE-HAVEN
Alarmplan ZEEBRUGGE
Herald Free Enterprise gekapseisd
Samenkomst BZ — 6e verdiep bij Havenkapitein ».

Meteen werd volgens het alarmplan Brugge-Zeebrugge o.a. de Rijkswacht in werking gesteld om de politiële taken, n.a.v. zo'n rampspoedige gebeurtenis, in samenwerking met de plaatselijke politie, op zich te nemen en tot een goed einde te brengen. Ter uitvoering van Art. 34 van de Wet op de Rijkswacht en het Reglement A/91 werd door de Commandant van de Mobiele Permanentie onmiddellijk gestart met de verwittiging van de verschillende rijkswachtoverheden : de Brigadecommandant van de Havenbrigade Brugge, de Distriktscommandant, de Commandant van de Territoriale Groep West-Vlaanderen en de Permanentie Officier op de Generale Staf van de Rijkswacht te Brussel. De administratieve en gerechtelijke overheden zijn volgens het alarmplan eveneens bestemmeling van de alarmmelding. Van de taak, deze autoriteiten te verwittigen, was de Rijkswacht dan ook ontheven.

Na de verwittiging werden op initiatief van de Commandant van de Mobiele Permanentie drie beschikbare ploegen naar Zeebrugge gestuurd voor onmiddellijke hulp en bijstand bij de evacuatie van de overlevenden. Tevens werd personeel van de brigades van het Distrikt Brugge opgeroepen alsmede het Piket. Bij aankomst in Brugge werden ze in eenheden geconstitueerd van de Eerste Mobiele Groep van Gent. Op de echelon Staf van het distrikt werd onmiddellijk een informatiecel opgericht voor de verwerking van de inlichtingen onder leiding van een Officier van het Distrikt Brugge. Tijdens deze eerste hete uren werd de Rijkswacht van Brugge overstelpt met vragen, afkomstig van vele verschillende privé-personen en -diensten, naar de aard van de gebeurtenis. Spontane hulpakties of -aanbiedingen vanuit het binnenland en zelfs het buitenland dienden « verwerkt » te worden en doorgestuurd naar de commandopost te Zeebrugge. De telefoons stonden werkelijk roodgloeiend...

Te Zeebrugge werden vanop de 6de verdieping van het P. Vandamme-sluisgebouw, dat als commandopost van de Provincie fungeerde, de hulpverlenende aktiviteiten geleid en gecoördineerd door de heer Provinciegouverneur van West-Vlaanderen en dit in aanwezigheid van de Brandweercommandant, de Politiecommissaris, de Distriktscommandant, de afgevaardigden van het Rode Kruis en de Civiele Bescherming, de Provinciecommandant en de Diensten van de Havenkapitein.

Tijdens de nacht van 6 op 7 maart 1987 betuigden onze Vorst en Vorstin hun blijken van medeleven aan de overlevende slachtoffers (Foto VUM).

De Rijkswacht heeft als eerste prioriteit de plaats waar de slachtoffers aan wal werden gebracht (werkhaven) ontruimd van alle nieuwsgierigen en onbevoegden. Eén kleine terugdrijving was hiervoor nodig. Het verkeer van de toegesnelde ambulancewagens (± 35) werd zo geregeld dat vanaf de Kustlaan een vlotte aan- en afvoer mogelijk was. Terzelfdertijd werd er humanitaire hulp geboden door het ter beschikking stellen van dekens en daadwerkelijke hulp bij het wegdragen van de slachtoffers.

Vervolgens diende het verkeer op de Kustlaan (RW N34), op het Kruispunt Môle, op de Leopold II-dam en op de Baron de Maerelaan (RW N31) ingrijpend geregeld te worden om de snelle evacuatie naar de hospitalen mogelijk te maken. De nodige gestrengheid was geboden en menige voertuigen dienden opzij te worden gezet om de doorgang te vergemakkelijken.

Deze verkeersregelingstaken werden buiten het uur door een peloton van 45 man uitgevoerd.

Naast de inzet van plaatselijk rijkswachtpersoneel en middelen werden nog de volgende hulpmiddelen aangewend :

a) de PUMA-helikopter van de Rijkswacht die initieel was opgeroepen voor het transport van de gekwetsten (brandwonden), doch door de inzet van de Heli's van de Luchtmacht werd de PUMA in stand by gehouden ;

b) personeel van de Provinciale Verkeerseenheid dat in de diepte, in samenwerking met de lokale Territoriale Rijkswacht, het verkeer regelde of omleidingen instelde om de hoofdassen naar Zeebrugge te ontlasten. Als ondersteuning van deze Rijkswachtaktie werd via de Generale Staf van de Rijkswacht te Brussel gevraagd de weggebruikers via de radioberichtgeving aan te raden Zeebrugge te vermijden. Een ploeg van de Provinciale Verkeerseenheid diende als relaispost voor het Ministerie van Binnenlandse Zaken gezien de commandopost te Zeebrugge telefonisch overbelast was ;

c) DVI-team (Disaster Victim Identification-team), opgeroepen via de Generale Staf, diende in te staan voor de identificering van de slachtoffers in de Zeemachtbasis te Zeebrugge. Dit team kwam rond 04 u. 30 op zaterdag 7 maart 1987 in de Havenbrigade toe. Het startte toen meteen haar specifieke werkzaamheden o.l.v. Kapitein-commandant Boeckmans in de Zeemachtbasis te Zeebrugge.

Na enkele uren hard werken in zeer aangrijpende en dramatische omstandigheden kreeg de hulpverlening in zijn totaliteit een zekere struktuur waardoor de machten van de Territoriale Rijkswacht afgeslankt en hergeoriënteerd konden worden. De informatiecel was ondertussen omgevormd tot Operationele Staf gevestigd in de Havenbrigade te Zeebrugge.

Na de eerste schok, bereidde de Territoriale Rijkswacht zich voor om haar opdrachten te kunnen vervullen gedurende de volgende dagen. De commandostrukturen en aflossing, de bepaling en de inplaatsstelling van nieuwe effektieven en opdrachten, de orders en briefings : alles diende zo snel mogelijk op punt te worden gesteld. De steeds wisselende omstandigheden en gebeurtenissen, de beslissingen van het crisiscomité, zij allen dienden politiëel « opgevangen » te worden. Vanaf 7 maart 1987 tot op 12 mei 1987 en dit 24 u. op 24 u. werd door het Distrikt Brugge de toegangen tot de Oostelijke en Westelijke Strekdam en de toegang tot de Zeemachtbasis bestendig bewaakt. De inbeslagname van de Herald of Free Enterprise, de diskretie en de eerbied voor de slachtoffers vereisten deze bewakingen.

Naarmate de werkzaamheden van het DVI-team de eerste dagen vorderden en menige slachtoffers werden geïdentificeerd, werd de bewaking van het Mortuarium (eerst de Sporthal te Zeebrugge, later het Algemeen Ziekenhuis (AZ) St.-Jan te Brugge) aan de Rijkswacht toevertrouwd. De ongelooflijke brutale opdringerigheid van de pers moest geweerd worden. De inschakeling van de BOB (Bewaking- en Opsporingsbrigade) Brugge en BOB'ers van het Gebied Oost- en West-Vlaanderen voor de « opvang » van de familieleden der overledenen in het Gemeenschapshuis te Zeebrugge (later in AZ St.-Jan) en hun tewerkstelling moest tevens georganiseerd worden en ter uitvoering gebracht worden. Deze opvang was geen gemakkelijke taak.

Tijdens de eerste uren en dagen brachten verschillende Belgische en vreemde autoriteiten een bezoek aan Zeebrugge. De begeleiding van deze autoriteiten en de ordediensten n.a.v. deze « kleine » inderhaast georganiseerde plechtigheden was een bijkomende zorg.

Tijdens de acht daaropvolgende weken bleef de ramp de aktualiteit halen. Briefings, vergaderingen, verdere bewaking van de plaatsen, andere ordediensten en het normale dagelijkse werk belastte de Territoriale Rijkswacht in hoge mate.

De verschillende gerechtelijke opdrachten die via de Distriktscommandant aan de BOB Brugge en het DVI-team werden toevertrouwd, noodzaakten een dagelijkse planning van de aktiviteiten, afspraken, overleg, studie en coördinatie met verschillende diensten. Zo werden o.m. aan de Rijkswacht toevertrouwd :

— de identificering van alle slachtoffers van de ramp en dit in samenwerking met de identifikatieteams van de Britse Autoriteiten ;
— opzoeken van de eigenaars van de in het vaartuig aan te treffen wagens en vrachtwagens.

De technische operatie van de berging van het schip kende een wisselend verloop en vroeg dan ook een soepele organisatie en aanpassing van de Rijkswachtmachten op het terrein. Het bewakingsdispositief werd dan ook steeds aangepast aan deze vereisten en aan de bevelen van de Administratieve en Gerechtelijke Autoriteiten. Versterking van de Territoriale Groep West-Vlaanderen en de Eerste Mobiele Groep waren nodig om het Distrikt Brugge in haar opdracht bij te staan.

Tijdens één der persconferenties legt de heer Gouverneur Vanneste in aanwezigheid van Eerste Minister Martens uit hoe het rampenplan in werking werd gesteld (Foto VUM).

3. De bergings- en identificatieoperatie in vier fazen

door Luitenant **Van Daele,**

De leiding van de gehele rijkswachtoperatie was in handen van de distriktscommandant van Brugge, Majoor Develter.

Hij was dus verantwoordelijk voor de taken van administratieve en gerechtelijke politie. Een voorname taak gedurende deze immense operatie bestond erin de bergingsploegen aan boord van het schip te leiden en onderling te coördineren. Het ganse gebeuren kan in vier fazen ingedeeld worden.

Faze I : van 6 maart tot 10 maart : de reddingsoperatie

Heel wat privé-initiatief lag aan de basis van de eerste reddingen onmiddellijk na de kapseizing. Bovendien slaagde het rampenplan erin, onder bevoegdheid en coördinatie van de provinciegouverneur, alle mogelijke hulpdiensten in een mum van tijd te mobiliseren.

Omstreeks twee uur 's morgens wordt het duidelijk dat de laatste overlevenden gered zijn. De eerse lichamen der slachtoffers worden geborgen. Het preciese aantal doden is onbekend, maar reeds 53 slachtoffers worden in deze fatale nacht geteld.

Dit is meteen het startsein voor het inzetten van het Disaster Victim Identification Team (D.V.I.-Team). Het Away-Team gaat over tot de registratie van alle post-mortem gegevens, terwijl het Home-Team instaat voor het noteren van de ante-mortem gegevens en de opvang van de eerste families. Een identificatiecentrum wordt geïnstalleerd in een leegstaand logement van de Havenbrigade, de « Villa Huguette ».

Faze II : van 11 maart tot 6 april : de voorbereidingsfaze

Tijdens deze faze werden nogmaals 8 lichamen geborgen, die ofwel aanspoelden op het strand, ofwel opgepikt werden uit de zee. Dit brengt het toaal aantal slachtoffers op 62.

Ondertussen worden vanaf 13 maart alle voorbereidingen getroffen om de massale aanvoer van doden, éénmaal de Herald opgericht, te kunnen opvangen. Een loods in de Zeemachtbasis wordt volledig ingericht voor het Away-Team. Het Home-Team installeert zich in het Algemeen Ziekenhuis St.-Jan en het identificatiecentrum krijgt de tijd zijn dossierkennis grondig voor te bereiden.

De voorbereiding eindigt op een algemene briefing waar de taken voor de volgende faze duidelijk worden toegelicht en verdeeld.

Faze III : van 7 april tot 26 april : de bergingsoperatie

Het schip wordt rechtgetrokken. De gehele kanteloperatie, die tien uur duurt, verloopt zonder problemen. Vele duizenden T.V.-kijkers hebben het rechtstreeks op T.V. kunnen volgen.

Omstreeks 19 uur gaat de verkenningseenheid, onder leiding van Rijkswachtkapitein De Winne, aan boord. Hij wordt geassisteerd door de commandant van de duikers, een toxicoloog, een gids van Townsend Thorensen en twee rijkswachters.

Kort daarop worden de eerste bergingsploegen vanuit de Seaking met behulp van een winch aan boord gebracht. Al vlug wordt duidelijk dat deze

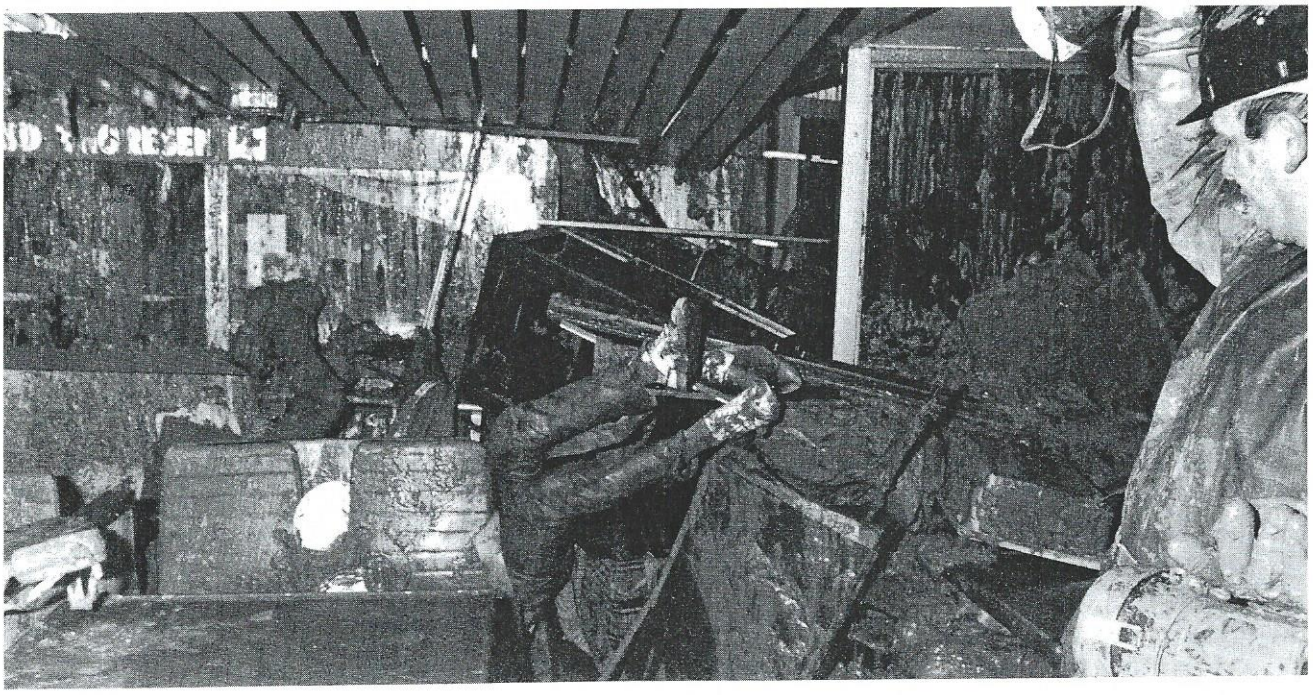

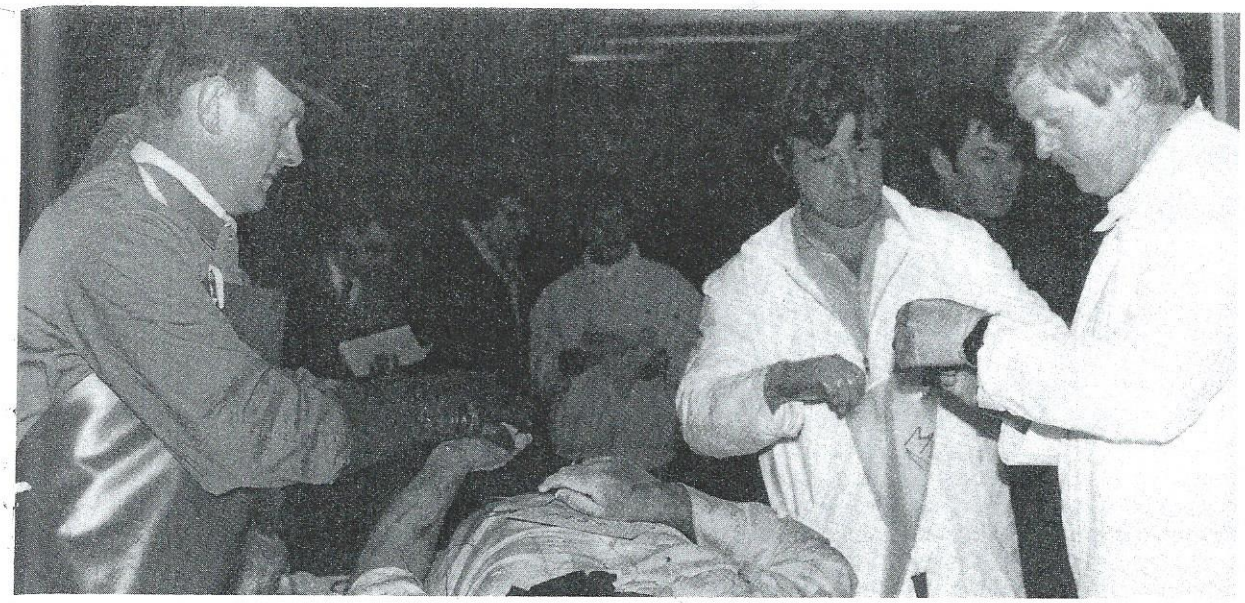

De dode lichamen werden nauwkeurig beschreven in loods IV teneinde optimale gegevens te verzamelen over de slachtoffers. Mede hierdoor werden de slachtoffers vlug geïdentificeerd.

berging allesbehalve gemakkelijk zal worden. De puinhoop waarin de lichamen aangetroffen worden is de grootste hinderpaal. Enkel de dekken die zich boven de waterspiegel bevinden zijn toegankelijk.

Aan bakboordzijde heeft zich een modderhoop gevormd van ongeveer drie meter dik, reikend tot aan de zoldering.

Op het A-dek, het compartiment van de officieren en de bemanning, heerst een onbeschrijflijke puinhoop. Stukken ijzer, weggeslagen deuren, alle prefab materiaal ligt door elkaar. Van slachtoffers geen spoor...

Op het B-dek, waar zich onder andere het restaurant en het cafetaria bevinden, wordt onmiddellijk duidelijk dat de inboedel aan stuurboordzijde volledig weggerukt is. IJskasten in de keuken zijn gewoon losgekomen uit hun hechtingen.

De toestand op het C-dek tenslotte is juist dezelfde : massa's modder met daartussen wrakstukken, koopwaar, en meubilair.

We dienen ons te beperken tot het bergen van de gemakkelijk bereikbare lichamen. Het werken bij toortslicht is gruwelijk en luguber, vooral de eerste avond. Nadien is er geen tijd meer om na te denken en van dan af verloopt alles vlotter. Er worden tenslotte 63 lichamen geborgen.

De zaterdag staan we dan voor het probleem dat er nog lichamen in een muur van modder geklemd zitten. Die worden voorzichtig weggegraven en met water losgespoten zodat we de slachtoffers kunnen bovenhalen. Die muur van kleiachtige modder... en je weet dat daar mensen inzitten... Het is niet te beschrijven waar wij voorgestaan hebben.

Van dan af groeit de noodzaak om meer werkkrachten in te zetten. Gemiddeld zijn ongeveer 70 man, onder leiding van de Rijkswacht, in de weer. Het betreft duikers, marine-fuseliers, Rode Kruis en Civiele Bescherming. Zij worden onderverdeeld in verschillende bergingsploegen, elk onder leiding van een rijkswachter.

Hun taak bestaat erin de lichamen te lokaliseren, te nummeren, te fotograferen en tenslotte nog het eerste blad van het post-mortem formulier in te vullen. Ieder lichaam wordt in een witte lijkzak gelegd en vervolgens per schip overgebracht naar de zeemachtbasis.

Na een uitputtende strijd tegen modder en puin worden er uiteindelijk 113 lichamen uit het schip bevrijd. Er is nog geen sprake van het onderzoeken van voertuigen en vrachtwagens ; die zijn immers allemaal tegen één wand gegooid, wat het onderzoek veel te riskant maakt.

Faze IV : van 27 april tot 12 mei : het leegpompen

Na het leegpompen wordt het wrak achter de westelijke dam gesleept. Dan pas ligt het beschut tegen weer en wind. Voor deze faze wordt enkel het Away-Team aangepast aan de aard van de nieuwe opdracht : drie werkeenheden worden gecreëerd, nl. de groepen verantwoordelijk voor de berging van lichamen, voertuigen en voorwerpen.

Vanaf het bovenste garagedek wordt alles systematisch onderzocht tot in de machinekamers. Zo kunnen er nog vijf lichamen geborgen worden. Tezamen met het aantal aangespoelde lichamen brengt dit het totale dodencijfer op 187.

Op dit ogenblik blijven er nog vijf passagiers spoorloos, een aantal waarover we zekerheid hebben. Voor het opsporen daarvan wordt beroep gedaan op vier speciaal afgerichte lijkenhonden van het Bundeskriminalamt/Wiesbaden. De resultaten van hun zoekaktie zijn negatief, ondanks een bijzondere inzet.

Het speciaal interventie-eskadron van de Rijkswacht, geassisteerd door een regiment paracommando's, onderzoekt nadien de beide havenmuren naar aangespoelde lijken. Ook hun opsporingen zijn vruchteloos.

Ondertussen kwam de opdracht in te staan voor de berging van de voertuigen en mede te werken aan de rekonstruktie van de lading. Daartoe worden door de rijkswachtbergingsploeg « voertuigen » aan de hand van plattegronden, alle nuttige gegevens omtrent de lading genoteerd. De gehele berging van de voertuigen neemt ongeveer veertien dagen in beslag. De parking Townsend Thorensen, waarop deze wrakken na onderzoek worden geplaatst, ziet er al vlug een akelig autokerkhof uit.

4. De werking van het Away-team

door Luitenant **Brams,**
van het Distrikt Brussel.

De verrichtingen van het Away-team kunnen opgesplitst worden in vier fazen :
— op het schip,
— in de loods,
— op de kade,
— in het identificatiecentrum.

1. OP HET SCHIP

De Rijkswachtploegen gingen aan boord van het schip met een Seaking-helikopter van de luchtmacht tot op het ogenblik dat het schip achter de westelijke dam was getrokken. Zij werden aan boord geplaatst met behulp van een winch.

Eenmaal op het schip werd er gezocht naar lijken. Bij het aantreffen van een stoffelijk overschot werd dit genummerd. Dit nummer bleef steeds hetzelfde tot het lijk formeel geïdentificeerd werd. Na het nummeren werden de nodige inlichtingen opgenomen teneinde het Interpolformulier B in te vullen. Dit formulier moet toelaten de plaats, de datum en het uur van vinden alsook de naam van de vaststeller te bepalen. Uiteindelijk werden er ook foto's genomen van het lijk op zijn vindplaats.

Vervolgens ging het lijk, in een lijkzak met een identiek nummer, naar de loods, per boot of helikopter.

Een uitermate belangrijk element is dus het nummeren van de lijken en later van de voorwerpen en de voertuigen.

2. IN DE LOODS

Van zodra het lijk aankwam in de Zeemachtbasis werd het door de Civiele Bescherming tot aan de loods gebracht. Naargelang de staat van zuiverheid werd het lijk al dan niet gewassen. Daarna werd het naar de **cel fotografie** gereden voor het maken van de nodige foto-opnamen. In een volgende tijd werd het lichaam naar de **cel externe beschrijving** gebracht. Het werd er uitgekleed en volledig beschreven. Ook hier werden de nodige foto's genomen. Voor deze taakuitvoering kregen we de bijstand van het team o.l.v. Dr. Prof. Timperman van de Rijksuniversiteit van Gent. Op dat ogenblik werden de kledij en de waardevolle voorwerpen gescheiden van het lichaam voor een afzonderlijke behandeling. Zowel de kledij als de waardevolle voorwerpen werden uitvoerig beschreven, gefotografeerd en gereinigd (voor de kledij in een wasserij) en zo konden ze naderhand gebruikt worden voor een eventuele herkenning door de familie. Hierbij werd alles zorgvuldig verpakt om bij de lijkkist gevoegd te worden bij het vrijgeven van het lichaam aan de familie.

Een volgende stap was de **cel autopsie.** De werkzaamheden werden hier verricht door pathologen en forensische odontologen (soms tot zes ploegen). Op een totaal van 186 lichamen werden er 136 interne lijkschouwingen verricht. Het was niet alleen om de doodsoorzaak te bepalen, maar men wilde ook inwendig alle inlichtingen tot identificatie verzamelen. Ook van het gebit werd een tandsteekkaart opgesteld om die dan te kunnen vergelijken met de tandsteekkaart van de slachtoffers.

Uiteindelijk ging het lichaam naar de **cel balseming,** waar een wereldvermaarde Britse firma belast werd met het balsemen van de lijken. Zo mogelijk werden hier ook nog vingerafdrukken genomen.

Na deze bewerking (afgesloten met een fotografische opname van het gebalsemd aangezicht) werd het stoffelijk overschot door de Civiele Bescherming naar het Algemeen Ziekenhuis St.-Jan Brugge vervoerd in afwachting van de formele herkenning door de overgekomen familie of van het transport naar Groot-Brittannië.

Al deze verschillende werkzaamheden verliepen vlot na elkaar bij een normale aanvoer van lichamen. Bij een massale aanvoer, zoals op 10 april,

Door BOB Brugge en Kortrijk werden alle voorwerpen nauwkeurig genoteerd en beschreven.

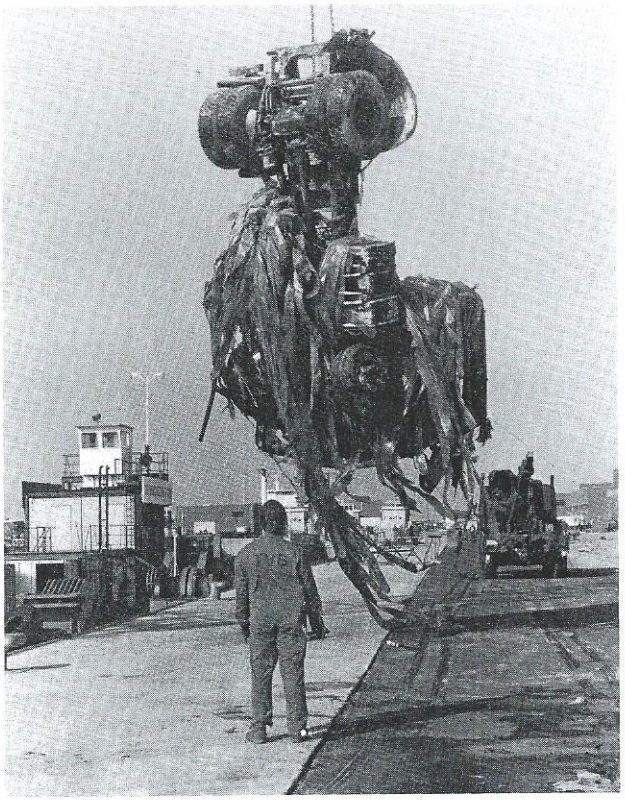

Tijdens fase IV werden de voertuigen op de pontons getrokken. Daarna werden ze overgebracht naar de marinebasis.

werden de lichamen in afwachting van hun behandeling opgeslagen in frigocontainers. Er waren drie containers aanwezig in de loods en op een bepaald ogenblik zaten ze alle drie nokvol.

3. OP DE KADE

Van zodra het schip achter de westelijke dam lag en het veiligheidshalve mogelijk was, startte men met het afladen van de voertuigen. Het ging hier om ongeveer 175 voertuigen.

Een ponton van de bergingsfirma diende om de voertuigen over te brengen naar de marinebasis om ze op de kade te lossen. De voertuigen waren in een erbarmelijke staat, vele waren herleid tot een hoopje schroot. Op de kade werden de wrakken door takelwagens van het leger in plaats gesteld voor het onderzoek naar lichamen en waardevolle voorwerpen door het Away-team. Aan de hand van de ingevulde formulieren zou men dan overgaan tot het identificeren van de eigenaar.

De Civiele Bescherming haalde de lading uit de vrachtwagens en een private takeldienst zorgde voor het plaatsen van de onderzochte voertuigen op een parking van Townsend Thorensen.

Aan de hand van de voorwerpen die men op of in de onmiddellijke omgeving van de slachtoffers aantrof, kon men ook al veel te weten komen (ernstig vermoeden) omtrent de identiteit van de aangetroffen lijken.

De werkzaamheden op de kade vergden veel energie, omdat alle voertuigen eerst moddervrij dienden gemaakt. Ook de aard van de lading (verrotte hespen, vis e.d.) maakte het er niet makkelijker op. Soms dienden maskers gedragen te worden.

4. IN HET IDENTIFICATIECENTRUM

Het identificatiecentrum situeerde zich in « Villa Huguette », een niet bewoond logement van de Brigade Zeebrugge. Hier verzamelde men alle gegevens betreffende de ramp. Inzonder klasseerde men alle gegevens betreffende de passagiers, de voertuigen, de vracht en de bemanning van het schip, aan boord op het ogenblik van het ongeluk. Diverse fardes met verzamelde elementen verkregen uit Groot-Brittannië en opgenomen, kort na de feiten door de plaatselijke eenheden, werden samengesteld. Men noemt dit de **ANTE MORTEM**-gegevens. Voor een persoon bevatte zo een formulier, een foto, een lichaamsbeschrijving, een beschrijving van de vermoedelijke kledij en een tandensteekkaart. Bijzondere aandacht ging naar specifieke details zoals tatoeages, littekens en opvallende juwelen.

De identificatie zelf gebeurt dan door strikte vergelijking van deze ante mortem, gevens met de **POST MORTEM** gegevens, verzameld tijdens de werkzaamheden in de loods. Deze vergelijking gebeurde zowel manueel als met de komputer. Een nieuw komputerprogramma, opgesteld in de luttele tijd vóór de berging van het schip, werd opgesteld en uitgeprobeerd.

Elke formele identificatie diende door de Engelse diensten (zij werkten op een analoge manier in hun crisiscentrum te Dover) schriftelijk bevestigd te worden alvorens het lichaam werd vrijgegeven voor transport naar Groot-Brittannië.

Het uitmuntende resultaat, de totale identificatie van alle gevonden lichamen, bracht het bewijs van de beroepsernst en -ijver van de ingezette rijkswachters.

Een bijzondere vermelding verdienen de mensen van het Rode Kruis. Zij stonden niet enkel in voor het toedienen van de eerste zorgen en het voorzien van de nodige mondvoorraad, maar zij verrichtten ook alle nodige verplaatsingen met de lijken tijdens de werkzaamheden in de loods.

5. De werking van het Home-team

door Adjudant-chef **Dufoort,**
Hoofd BOB van het Distrikt Brugge

Onmiddellijk na de ramp werd een Home-team gevormd, bestaande uit :
— personeel BOB van verschillende eenheden ;
— personeel van de Britse Kent Police ;
— personeel van de Military Police ;
— personeel van het Rode Kruis ;
— personeel van Townsend Thorensen.

De werkzaamheden van het Home-team kunnen ingedeeld worden in 2 fazen :

1e faze : te Zeebrugge in het gemeenschapshuis en het sportcomplex van 6 tot 9 maart 1987 ;

2e faze : te Brugge in het Algemeen Ziekenhuis St.-Jan vanaf 9 maart 1987.

Tijdens de eerste faze, die de moeilijkste en tevens de belangrijkste bleek te zijn, bestond de taak van het Home-team in :
— de opvang van de familie en kennissen van de slachtoffers ;
— het opstellen van de ante-mortem formulieren met gegevens verstrekt door de familie of kennissen ;
— het begeleiden van de familie en kennissen van en naar het sportcomplex, waar de lichamen overgebracht werden ;
— het akteren van de verklaringen van de familie of de kennissen bij een positieve herkenning ;
— het opstellen van formulieren bestemd voor de administratieve overheid teneinde hen in staat te stellen de nodige dokumenten op te stellen zoals de akte van overlijden en de geleidebrief voor het vervoer van de slachtoffers.

Tijdens de tweede faze waren de werkzaamheden van het Home-team omzeggens identiek aan de eerste faze, met dit verschil dat :
— de aangebrachte lichamen praktisch allen reeds geïdentificeerd werden door het identificatie-team door middel van de door ons opgestelde ante-mortem formulieren ;
— de onderscheiden diensten in afzonderlijke lokalen werkzaam waren o.a.
VIP 3 — lokaal ter beschikking van de BOB voor de opvang en het verhoor van de familie van de slachtoffers
VIP 2 — lokaal ter beschikking van de Kent Police en de Military Police
VIP 1 — lokaal ter beschikking van het personeel van Townsend Thorensen en het Belgische en Britse Rode Kruis ;
— het Home-team werd verder aangevuld met een lid van de BOB dat instond voor de verbinding met het Novo-hotel alwaar de familie werd opgevangen, alsmede met een lid van de Brigade die instond voor het overbrengen van de kledij van de slachtoffers van en naar een wasserij.

Tijdens de werkzaamheden van het Home-team kwamen uiteraard enkele problemen naar voor die het vermelden waard zijn :

— taalproblemen
Soms diende beroep gedaan op de Kent Police omdat sommige familieleden of kennissen een dialekt spraken dat niet altijd door ons begrepen werd ;

— identificatie van de slachtoffers
Bij het opstellen van de ante-mortem formulieren bleek dat een vrouw die in Engeland in het huwelijk treedt de familienaam van haar man verkrijgt met het gevolg dat door ons niet de echte familienaam van het vrouwelijk slachtoffer werd genoteerd ;

— incidenten met de pers
De identificatie tijdens de eerste faze geschiedde in het sportcomplex te Zeebrugge.

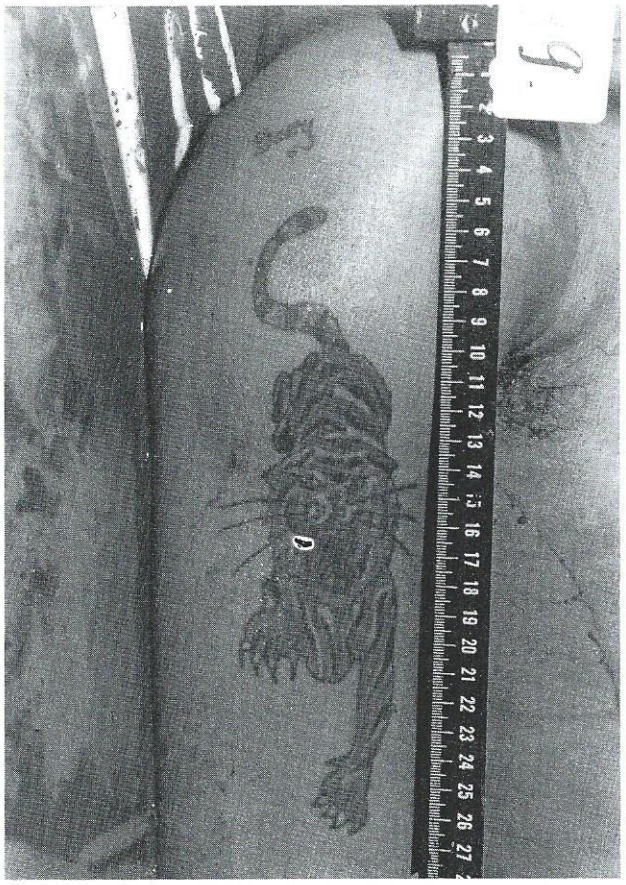

Tatoeages vormden één der elementen om tot positieve identificaties te komen.

Bij het verlaten van het sportcomplex werd de familie aangepakt door de aanwezige buitenlandse pers die op sensatie uit was ;

— opvang van de familie

Tijdens de eerste faze was de aanloop van familieleden en kennissen zeer groot. Iedereen wilde zo vlug mogelijk nieuws omtrent zijn familieleden. Door het Home-team werd dit zo goed mogelijk opgevangen, wat niet altijd gemakkelijk was. Eén ding is zeker, ondanks al die drukte werden de ante-mortem formulieren zeer goed ingevuld, wat achteraf van grote waarde was.

— bijkomende identificatie van de slachtoffers

Bij twijfel omtrent de identiteit van een slachtoffer werden soms bijkomende identificaties gevraagd aan het Home-team, een identificatie die dan bestond uit het nemen van röntgenfoto's van het slachtoffer.

Tot besluit kan gesteld worden dat een dergelijke operatie een totaal nieuwe ervaring was voor ons. Er hebben zoveel diensten samengewerkt die voorheen slechts sporadisch hetzij helemaal niet met elkaar gewerkt hadden. Dat dit alles geen problemen met zich meebracht was mede te danken aan de samenwerking die ondanks alle moeilijkheden, zeer goed was.

6. De stilte van Villa Huguette

door Kapitein **De Winne,**
Commandant van het D.V.I.

De kalmte en de rust welke over het algemeen heerste binnen het identificatiecentrum in de « Villa Huguette » steekt schril af tegen de woelige sfeer binnen Loods 4 en het komen en gaan van de familieleden van de slachtoffers in het gemeenschapshuis. Nochtans speelt zich hier een belangrijk onderdeel van de gehele operatie af : de identificatie van de slachtoffers.

Het is in dit leegstaand logement van de Havenbrigade Zeebrugge dat alle Ante Mortem en Post Mortem informaties worden gecentraliseerd, gecatalogeerd en vergeleken. Het is ook hier dat de computers zijn opgesteld die met een hiertoe speciaal ontwikkeld programma al de gegevens eveneens zullen verwerken.

Vlak na de ramp werden bepaalde sensatieperslui opdringerig zodat ze de reddingswerken enigzins bemoeilijkten (Foto AP).

Identificatie der slachtoffers : Waarom ?

Men zou zich de vraag kunnen stellen waarom er zoveel moeite en tijd gespendeerd wordt om toch nog te trachten een lichaam, waarvan men waarschijnlijk toch de doodsoorzaak kent, te identificeren.

Het antwoord op deze vraagstelling is drievoudig.

Vooreerst is er de eerbied die men in omzeggens alle culturen betuigt voor de afgestorvenen. Uit dit menswaardig gevoelen spruit voort dat men op een onbekend lichaam een identiteit wenst te kleven.

Verder helpt men zo ook de familieleden uit hun onzekerheid zodat het psychologisch rouwproces

kan beginnen. Iets wat niet mogelijk is zolang ze zich nog vastklampen aan de nutteloze hoop dat hun dierbare mogelijks nog in leven zou kunnen zijn.

Tenslotte is er dan het burgerrechtelijk aspect aan de gehele zaak. Inderdaad, de nabestaanden van een mogelijk slachtoffer kunnen gedurende een bij wet vastgestelde periode geen aanspraak maken op diens eventuele bezittingen of kunnen bepaalde rechtshandelingen niet meer stellen zolang niet eenduidig bewezen is dat hun familielid dood is (1). Dit kan enkel bevestigd worden met een overlijdensakte en de ambtenaar van de burgerlijke stand kan deze slechts afleveren wanneer een lichaam geïdentificeerd is.

Het identificatieproces

Het identificatiecentrum centraliseert de door het Home team ingevulde Interpol Ante Mortem (AM)-formulieren die zoveel mogelijk informatie bevatten over een mogelijk slachtoffer, betrokken bij de ramp. Alle Interpol Post Mortem (PM)-formulieren opgesteld door het AWAY-Team en waarop alle gegevens werden genoteerd welke men heeft kunnen vaststellen op de lichamen en de kledij van de slachtoffers worden hiermee vergeleken. Deze manuele vergelijking gebeurt volgens een door Interpol vastgelegde procedure.

Aangezien het identificatiecentrum tijdens de reddingsoperatie te Zeebrugge de nodige tijd heeft gehad om de AM-dossiers grondig te bestuderen alvorens de PM-informatie kon worden verkregen — de berging liet immers drie weken op zich wachten — was het mogelijk lijsten op te stellen met karakteristieke identificatie-elementen zoals tatoeages, littekens, bijzondere juwelen, vervormingen, enz.

Wanneer een lichaam werd gevonden dat één van deze markante kenmerken vertoonde kon men heel snel de desbetreffende AM-dossiers grondig nakijken. Bijzondere aandacht werd besteed aan de odontologische gegevens. De tandkaarten opgesteld na de dood werden vergeleken met deze der mogelijke slachtoffers. Meer en meer wordt deze wetenschappelijke methode toegepast om onbekende lichamen te identificeren aangezien men heeft vastgesteld dat de statistische probabiliteit dat twee personen met dezelfde gebitsstructuur bij de ramp betrokken zijn, quasi nul is. Dit is echter geen absoluut sluitend bewijs, aangezien door allerlei omstandigheden, na de dood nog tanden uit het gebit kunnen verdwijnen. Eveneens is het niet altijd zeker dat we over de laatste gebitkaart van een mogelijk slachtoffer zullen beschikken. Daarnaast werd een lichaam nooit als geïdentificeerd beschouwd door de identiteitspapieren welke erop werden aangetroffen. De kans dat het om een vervalsing gaat of dat het een verwisseling van identiteitspapieren betreft, bestaat altijd. Ook wordt de herkenning van een lichaam door nabestaanden niet altijd als éénduidige identificatie aanvaard. Deze herkenning is een aanvullend element in het vergelijkingsproces. Vandaar ook het belang dat de AM- en PM-formulieren zo zorgvuldig mogelijk worden ingevuld.

Een lichaam werd als geïdentificeerd beschouwd wanneer er omzeggens volledige gelijkheid was tussen de AM- en PM-informatie zeker voor wat het geslacht, particuliere kenmerken, gebit en opvallende juwelen betrof. In gemeenschappelijk overleg met de leden van de Kent Police en na akkoord van de onderzoeksrechter werd de identiteit dan overgemaakt aan de ambtenaar van de burgerlijke stand, zodat alle nodige administratieve formaliteiten konden worden vervuld om het lichaam te repatriëren.

Evaluatie Operatie Zeebrugge

We mogen gerust zeggen dat de gehele operatie « Zeebrugge » wat identificatie van de slachtoffers betreft met succes werd afgerond. Alle 187 geborgen lichamen werden door de volledige inzet en het doorzettingsvermogen van het personeel behorende tot de « Villa Huguette » geïdentificeerd.

Ons eerste contact met de wrede werkelijkheid van een ramp die vele slachtoffers eiste, leerde ons heel wat. Op professioneel vlak weten we nu hoe ons beter voor te bereiden op dergelijke gebeurtenissen. We mogen inderdaad niet verwachten steeds over dezelfde lange wachttijden te beschikken zoals nu het geval was. Er wordt dus hard gewerkt aan een Disaster Victim Identification Team met een nieuwe structuur en een beter aangepaste opleiding.

Het computerprogramma speciaal ontworpen door het Informatica Centrum van de Rijkswacht voor de geautomatiseerde vergelijking met personal computer werd tijdens de Operatie Zeebrugge uitgetest. Heel wat lessen werden getrokken zodat nu kan gestart worden met een nieuw operationeel programma dat zijn kinderziekte is ontgroeid.

Op persoonlijk vlak kan gezegd worden dat éénieder die erbij betrokken was zichzelf beter heeft leren kennen.

Hopelijk heeft de confrontatie met de dood van zovelen er ook toe geleid dat we als mens wat meer verdraagzaamheid en bescheidenheid jegens de andere kunnen opbrengen.

Na een laatste « Sweeping » door de onderzoeksrechter, de aangeduide scheepsexpert en de commandant van het DVI-Team, trokken de slepers op 14 mei 1987, de Herald of Free Entreprise, de haven van Zeebrugge buiten voor zijn laatste macabere tocht naar Vlissingen. Dit drama zullen vele rijkswachters nooit vergeten.

---

(1) Voor een meer gedetailleerde uitleg over deze problematiek, zie het Burgerlijk Wetboek art. 112 en volgende.

De redaktie van de Revue van de Rijkswacht dankt iedereen die heeft meegeholpen bij het tot stand komen van dit artikel en in het bijzonder Wachtmeester Stragier voor de realisatie van de foto's.

***